

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 228 (10213) | 1976 чылдың сентябрь 26, воскресенье

1925 чылда
үзгүсүзлүктүң

Өрттө
2 көп.

СССР-ниң Дээди Соведин
чымылдар дугайында

СССР-ниң Дээди
СОВЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУНУН
ЧАРЛЫ

СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун доктаадыры болаа: Совет Социалисттик Республикаларының Эвделиниң Дээди Совединиң тоску чымылының бешки сессияын 1976 чылдың октябрь 27-де Москва хоорайга чымылдырар.

СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Н. ПОДГОРНИЙ.
СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың сентябрь 24.

СЭКП ТК-да чөвүлел хурал

СЭКП Төп Комитетинге экилдепке республикаларның Төп Комитеттериниң, партияның край болгаш область комитеттериниң эртем база өөредилге черлериниң килдистер эртелектериниң чөвүлел хуралы болган. Ол хуралга эртем, өөредилге база кадык камгалаалың талашы-биле СЭКП-ниң XXV съездинин шийитилерин ботландырып турарының дугайында айттырып чугалажыңар.

Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның эртем болгаш өөредилге черлериниң килдистериниң эртелектериниң С. П. Трапезников түвө чугалажыңар. Чөвүлел хуралдың киржикчилери эртем шийитилериниң амынны болгаш шынарларын белилер талашы-биле, интилер, бойдус болгаш техниктиң эртем-терини харылааган күштердир, эртемниң бүдүрүлгө-биле харылаааларының хөрмөтүн сайырайткылар, ууус ажил-агыйымыга эртемниң чедишкениниң илгерилер, дээш өөредилге черлериниң, техникумдарының, инти эртемниң ортума школаларының база профессионал-техниктиң үлгүлөрдери ажилы сайырайткылар, кадык камгалаал органның ажилы экилдер талашы-биле дүрүктүзүм сүлүшүрүр.

Чөвүлел хуралдың ажилыга СЭКП ТК-ның секретары М. В. Змилюк киришкен.

ДУЖУТ АЖААЛДАЗЫ — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

„Тиилелге“ совхозтун директору эш С. Д. Седен-оолга
Совхозта партком секретары эш Х. Ш. Ховалыгга
Көдээ Совет күүскомунун даргазы эш П. О. Хертекке
Ажылчын комитетиниң даргазы эш С. М. Сатка
ВЛКСМ комитетиниң секретары эш В. О. Дежитке

Эрчим эштер!
Куш-ажылчы тиилелге-биле — күрүнеге тараа садар талашы-биле планын куу-сеткени-биле „Тиилелге“ совхозтун ком-мунисстеринге, комсомолчуларынга, бүгү ажилчыларынга болгаш албан-хажычыларынга СЭКП Тыва обкому биле республи-наның Министрлер Чөвүлели изиг байыр чедирип тур. Сентябрь 24-не чедир силер-ниң совхоз Тарзан чурттуң шыгжамырын-га 6000 тонна планын орунуга 6333 тонна тарааны урган. Ычангаш 10 муң тон-на тарааны садар талашы-биле бедиткен хүлээлгелерин эң чоюку хүннерде күүс-дир дээш күрүнеге тараа садарын ол-уламчылап турар. Совхозтун ажилдакчы-лары, Кызыл хоорайның дүжүт ажаал алышкынында кирип турар ажилчына-ры болгаш албан-хажычылары база баш-кы институтунун студентилери күсүк-көдээ ажил-агый ажилдарын улуг көдүр-үшүшүн-биле комплекстик чорутушсаан, Казакстанның партия-ажыл-агый активни-ки хуралында СЭКП ТК-ның Чингине се-кретары эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазында практиктиң ажил-херектери-биле харылап турар.

Совхозта 11 муң гектар тарааны ажаа-ган, ол болза ажаал алыр шөлдүң 68 хуу-

зу болуп турар, оң-биле кады 8 муң гек-тарның саванын бөлүп алган, 4150 гек-тар аңгыс черлерин аңдарган ийиле, азы оңк планын 55,3 хуу чедир берген. Си-ген болгаш сенаж белетизириниң план-онаалдары ажыр күүсеттинген. 9720 тонна силосту салган. Совхозтун хову ажилдакчылары күсүк ажаал алышкын ажилдарын бо чылдың октябрь 5-не чедир бүдүн доозарын хүлээнген.

Совхозтун малчынары дүк садарының чыл планын күүсеткен, сүт, эт садары-ның тос айлар планын чедишкениниң бот-тандырган болгаш чыл планындан ажыр 150 тонна сүтү болгаш 10 тонна этти садарын хүлээнген.

Совхозтун коллентиви болгаш 1976 чылдың дүжүдү дээш демиселдиг бүгү киришкени боттарының мурунда сал-дынган сорулгаларны чедишкениниң күү-седир, Ычангаш ону беш чылдың баш-тайгы чылында республиканың планын болгаш алган социалистик хүлээлгелерин күүсөдиринге, СЭКП-ниң XXV съездини-ниң шийтилерин ботландырынга ботта-рының төлөптиң салышкынын кириер дээрзинге СЭКП обкому биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелин илгерилеп тур.

СЭКП ТЫВА
ОБКОМУ

ТЫВА АССР-НИНГ МИНИСТРЛЕР
ЧӨВҮЛЕЛИ

Кур-чержилерниң куш-ажылчы рапорту

СЭКП Тыва обкомунга бол-гаш республиканың Министр-лер Чөвүлелине Кур-Чериниң „Тиилелге“ совхозундан кел-ген телеграммалар Казакстан-ның партия-ажыл-агый акти-вине СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев-тин чугаалаан сүмелери-биле болгаш айткышкынары-биле холбоштур тараажыларын-га база малчынарының куш-ажылчы бедик көдүрүшкү-нүнүн, ону беш чылдың баштайгы чылының планна-рын база хүлээлгелерин чеди-шкениниң күүсөдир дээш социалистик чарыкка чедиш-алдыган куш-ажылчы ти-илелдериниң дугайында айт-кып.

Сентябрь 24-ке чедир Кур-Чериниң тараажылары Тарзан чурттуң шыгжамырынга 6000 тонна планын орунуга 6333 тонна эки шынарлыг тараа-

ны урган, күрүнеге 10 муң тонна тарааны садар деп бедиткен социалистик хүлээлге-нин күүсөдир-биле тараа ду-жаалдазын бо хүннерде улам-чылавышаан.

Ажаалда комплекзиниң бүгү ажилдарының темптери совхозта бедик. Ажаалда шө-лүдүн 68 хуузу болуп 11 муң гектар черин тараазын бас-тырган. Сес муң гектар шө-лүдүн саванын бөлүп, сараат-таан, 4150 гектар черге күс-кү чер аңдарылгаан чорудуп, планын 55,3 хуу күүсөт-кен. Сиен болгаш сенаж бел-летизириниң план-онаалдары-н ажыр күүсөдир, 9720 тонна силосту салган. Хову ажилдарын октябрь 5-ке чедир чедишкениниң доозары-биле совхозтун чер ажилдак-чылары чарыкты организа-ст чоруткан.

Боттарының чедишкенине-риниң дугайын совхозтун мал-чынары база рапорттаан. Кү-рүнеге дүк садарының планын олар хуусаа бедиге 107,9 хуу кылдыр күүсөдир, сүт болгаш эт садарының тала-зы-биле тос айларны планын чедишкениниң күүсөдиринге база чыл планындан ажыр 150 тонна сүтү, 10 тонна этти садар деп шийтирлээ-нер.

Улуг Октябрының 60 чы-лын төлөптиң уткуур дээш социалистик чарыкка совхоз-тун ажил-инчилери кирип, ону беш чылдың баштайгы чылын чедишкениниң доозар, интининг малын кыштаг-лашкынын организастиң эр-тирерин СЭКП обкомунга бол-гаш республиканың Министр-лер Чөвүлелине бүзүркен-нер.

МАШИНАЛАР ШУУШПУШААН

Сентябрының кааң аяк хүн-неринин бирөөсү. Шагаан-Арыгтың тараа хүлээп алыр пункттуңча үзүк-соксаа тою-ка шуушпап машиналарын-гымээ-даажы мында ажил-чынарының ажил-интин чуга-аа-сооду-биле чарыкалапкан. Тара-аа чүдүргөн машиналар ол пункттуң чанында ээлчег ма-наш, шууштур чыскаалы-кан: 2 топпаны чүктээр биче-жук «ГАЗ-51»-лер-даа, күчү-дүт «КРЗ», «МАЗ» деп-даа машиналар арбын. Олар шу-путу Улуг-Хем районун ажил-агыйларындан ону беш чыл-дың баштайгы чылының дү-жүдүн экилеткен.

Келген машиналар бир-ле дугайында лаборатория ча-нында доктаар. Оол алган та-рааны лаборант кыс Евдоким Седид тускай прибор-биле хы-нап, оол шынарын тодаралып турар. Дүжүт ажаалдазының бо чугаа, бачым үзүндө ол кысты ажилында мергендээ-лип, шалышкынын дооразы-дан көргөп-ле, магадаас ар-га чок.

Лабораторияда чоруткан машина бедиге доктар. Ында бичин үгөк бажык интиде-дедичин Люба Выхрева тараа-ның арыг-дедизин ша-даа чөтпөдө тодаралдырар. Кү-рүнең шыгжамырынга ки-рип турар тарааның топпазы ша-даа чөтпөс немесип-ле тур-ар.

Демги машина оол үнтөп, тараа кургактар агрегат ча-нында тараазын дүжүргөш, са-гынд ажиткында доораз, ке-рм экилче далажыттар.

— Бисте тараа кургактар «СЭКП-8» деп ут агрегат бар — деп, ук пункттуң директо-ру Пётр Николаевич Садая-

ков чугалады. — Амыг үеде олар шууту ажилдап турар. Бар агрегаттың шакта тараа кургактар нормазы — 6 тонна. Мурунла чалгыс ээлчег ажилдап турган болгаш пла-нормамын чамдыкта чедир күүсөдирин баар турдуусу. Ам-ныг ээлчег-биле ажилдап, хо-нукта 300 тонна тарааны кур-галып турар авардымас.

Шагаан-Арыгтың тараа хү-лээп алыр пункттуң тараа ол, боттук көвөр кылар. Ону дарм кыргатпас болза, трелип

дораап алдынар. Механик Александр Биче-оол агрегат-тарын үргүлчү кылап турар. Бичи-ле үрелишкени болур болза, дүштөн чыгар, дыш-таптар шакты ажиткан, каа-нында эдерип болар. Ол чо-рук ажил пагыш кампап алырдыга дыка дузалыг.

Шагаан-Арыгтың тараа хү-лээп алыр пунктту бо чылым 1500 тонна тарааны хүлээп алыр планын. Ону ук доораз-тын ол хүн-ге күүсөдир ала-ды. Девиниң кыс Люба Выхре-ва дестерге «Никити түпү — 1500 тонна» деп чугагайын би-жиди.

— Чоокта чаа болуп эрткен бүдүрүлгө хуралында бистин ажил-инчилерин Казак-станың партия-ажыл-агый активиниң хуралында СЭКП Төп Комитетиниң Чингине се-кретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы-биле таппыкан, планда ажыр 500 тонна тарааны хүлээп алыр деп бедит-кен социалистик хүлээлгенин агаан. Ону күүсөдиринге чы-гып оол дөдөрүн Ондар Күс-ке, Михаил Мохомин болгаш

оскелер-даа илгерилеп тур-ган. Бо хүннерге чедир «Най-ырал», «Ал-Турт», «Күш-ажылдың хосту» совхозтар-паны күүсөткен-даа болза, ол ажил-агыйларын тараа үзүк чок кылышаан. Планын ажил күүсөдир, бедиткен со-циалистик хүлээлгенин база чедишкениниң ботландырып бис — деп, директор чугаала-ды.

Көкөз апарган. Ыччалза-даа ээлчег манай машиналар хүндүктүзүндө-даа көдүрүдү. Чамдыктар чүдүгү дүжүрү-канын чоруп турда, өскелери көш турар...

Д. ЧЫДЫМ.

Репортаж

болур. Тарааны чидирг чок, камгыс каагааларында ук агрегаттың ажил-дуузы улуг. Ол техникалык тура дүшкөй ажилдарында кургакчы мастерлер Эрес-оол Куулар, Николай Шулбаев, Евгений Костаев болгаш механик Александр Биче-оол оларын кызыманын күш-ажылы улуг үдүлгө берип турар.

Агрегаттың ажилын соңуур-гар көрдүм. Чамында дүжүрүп кааң тарааны ажилчылар хүрөк-биле ажит тур. Ол тараа транспортёр-биле чорут-кан, улуг бункерге кириер. Ажаа тускай механизмин ду-лазы-биле бир шак интинде кургактар. Кургактар тараа ба-ла транспортёр дулазы-биле силдиче шуушуп кыры бээр. Шууту техника. Ажилчы күш шооуз ажитлаткымас. Хаа чок.

Уурмек үрелишкенин ил-да-хала болгалыг бээр. Ону эдер талашы-биле хемчеглер

ЛЕНИНГРАДЧЫЛАРЫН ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Чоокта чаа «Революцияны чалбыжык» совхозтун хову туралаага ажил механизатор-лар чыгып келген, Ленинградтың комсомолчуларының Улуг Октябрының 60 чыл бед-дүр оюнга алдар кылдыр 60 шалышкындан турду-ау ажилдар дөң агаалашкы-нын чугалажыңар. Кыргак ажилчыларын социали-стик хүлээлгелерин эде көргөш, ажаал алышкынын үзүндө ажилдап кылышкынын норма-зын үргүлчү 120 хуу күүсөдир-рин хүлээлгелер.

(Бистин көрр.).

КЫШТЫ ХҮР АЖАР ДИЗЕ

Күс дүшкен, ситен кезери, дүжүт ажаары-биле чөткөш-көшкүлү түзүк үзүн келген. Бо бедикте СЭКП-ниң XXV съездинин сонда бирг бесток болганда, көдө ажил-чылар оңагар болуру чугаа-жок.

Эт, сүт, дүк бүдүрүлгө-н болгаш маалым чаш төдү камгалап алыр — мал бажы-нын оюунда кыштагалашкы-кага бедиктеден болгаш кышты пачаар эрттиргенин-деп улуг хамаарылгады дээр-зин көдө ажил-агый ажил-дакчылары эки билер. Ыч-чангаш колхозтарын болгаш совхозтарын ишчилери, тус-кай эртемчилер чер-терде партия органның улуг-тулазы-биле социалистик чарыкты улам калбатып, шу-дурга ажилдап турарлар.

Республиканың ажил-агый-лары, сентябрь 20-ниң ме-дээ-биле алдыр, эртем чылдың бо үзүндө 27296 тонна ситенин хойчу бедик-кен. Черле млчаш район-нарың барык-ла дөдөргөс 1975 чылдагымыдан эвөш эвөс ситенин бедиктеп алган. А Бай-Тайга, Барыш-Хемчин, Монгуш-Тайга, Кызыл район-нар бо талаа-биле планын күүсөдирлөпкөн. Эртем чыл-дың бо үзүндө сенаж 43483 тонна, ситен далазын 2775 тонна, силос 67651 тонна хой бедиктепкен. Бо көргү-зүлгө колхозтар болгаш сов-хозтар кыштагалашкынын мурнуку чыдарлап дээр эр-тирип болур дээриниң үндө-энин берип турар. Ыччалза-да мал чөмчү бедиктедир-ден ангыда, ону кыштагларга чедирер, каагаалары, зоо-техниктиң негеделер дугаар болбаарындары, камгыс ча-рыктары база чугаа дээр-ин утуп болбас уурузут бис. Оол мыай чымы болгаш кургак кажаа, четчир нор-мо-х болгаш сугат чок болза, кыштагалашкы база чедиш-

кин чок эртер апар. Органи-заци болгаш масса-политик-тиң ажилды бо бүтүжө угап-дырар херек.

Республиканың колхозта-рында болгаш совхозтарында мыйыстың бода малдын 284, ону интинде сүт-башкы 254, хаванын чымын 8, хойуну 2516, коламы бар. Оларын мал чөмчү-биле 122 көрмөк болгаш көрмөкчү хандыр ужураут. Бо чылым мыйыстың бода мал ферма-зында беш көрмөкчү база не-

тар эгелезөөн.

Мал чөмчү бедиктедир цехтер-ни турарыга болгаш олар-ны дериг-херекселериниң өст-челер эгелтерин республи-каның «Сельхозтехника» акти-визмине, үзүлчү болгаш ала-жык ужураут. Ыччалза-даа дугаарында кирген ка-жааларын, мал чөмчү бедик-тедир черлерин ээзон хойу туттушаан. Чамдык кылды-ган ажилдарынын шынары ча-выс. Ээзон хой тутугар ча-

гелеш экижидер, немелде дежи, хой сүт дээр туржук ужураут бис. Бо көргүзүлгө-малдын каадында, чөмгө-рилдөөдө болгаш хайга-рамында хамаарып. Ындыг болганда мал чөмгөдир цехтер болгаш куньялардан ангыда, ончактар, коопшар, шажылар, сүт кудур савалар ба-за херек. Маал чөмчү зоотех-никтиң кырма-чакан бары-нының үндөнин чыда. Оол мыай мал чөмчү илдердин, ээзон, илчү-бүрү хоюсуалар немел туржук чогуур үзүндө дээр чугаа. Ажа бедик-тедир база-ла амдыгаштан эгелээр.

Малдын тарып бооздыга-зын бо чылым республикада интинде биле эрте чорударын организаастаан. Чамдык ажил-агыйларда ол кампаны оза-даан-да болза, малдың кол-уруузу эрте төрүр деп бизе чогуур. Ол чүд дээрде малдын чаш төдү камгалап алырдыга бедиктедир, олар-ны камгалаарын чымыла-ры-дыр.

Кыштагалашкыга бедик-те — бүтү-интинин херек. Ону билеп турган-ла, чамдык малчынар шөф дулазын ма-нал олуруп бээрлер. Ол тур-жук бодунуң чурттап оор бажыкын чымылап алыр-дан беш чалгалаар ий-чатыс кижилер тургузаар. Мындаг таварыгаларын бол-дурбас хемчеглери ажил-агыйлар удурутуктарын, бра-гадирлар болгаш тускай эр-темчилер баш удур алыр ужураут.

Кыштагалашкы эгелээр үе чооктулаат. Ону организа-ст чорудары, ажа бажы-рымчалыг бедиктедир чуга-ла. Кышты хүр ажар дизе, амдыгаштан хоюлар херек.

В. КУРКУТОВ.

Тыва АССР-ниң көдө ажил-агый министриниң ораалажымы.

ЧУРУКТА: А. Нехорков бодунуң дузалакчызы С. Тежит-биле. Он талазында чурукта — хөмүр-дашты чүдүрүп турары. А. КОЙГУН-ООЛДУН ФОТОЗУ.

Коммунистер мурнуку одуругда

2-ги арын ● 1976 ч. сентябрь 26

ТАРАА БОЛГАН СЫЛДЫСТАР

«Союз-22» корабльдин Черге ээп чедип келгениниң дугайында репортаж

Сылдыстыг дээрже аян-чорук кылгып чораша, Черге ээп чедип келген космонавтыларны кур чериниң таразынын дээрже биле хүндүлөп, уткуп алыры магалыг эки чаңчыл апарган. Сентябрьның 23-те база ындай болган. Черге бадып келир аппараттын кайгачын улуг парашоуду көстүп келириники ораңчок ырак мурунда-ла дилекчи отрядтар-ның бирээзинин «Штавы» «Урюпинский» совхозтун де-вискиринге манат турган. Ут-куп келгенериники аразында авиацияның генерал-майору А. А. Леонов база бар.

Ынчан кончук аяс хүн болган. Ында хөөр мезен-мезен бөлүк арга-ыштар кыска демдек кирип, оңа берилген. Таразылар ажаап алышканын аякдарын чүгө чап-чаа дооскан.

Чериниң болгаш космостун дегенеринде дүңүт дугайында улус чугаалажып турган. Умудучу-космонавт Н. Н. Ру-навишников-биле кады А. А. Леонов бо чылын космоска умудушкуннар эртеме бол-гаш улус ажал-агыгынга хүнү бергениниң дугайын механиз-аторларга чугаалап берген. Дилээшкениң удуруччулар-ы-биле радио харылаазын туурап турар вертолётче А. А. Леонов басып чоруптарга,

космостун чаа маадырларын уткуур боор бис деп идеген, чыгып келген ол чер чурттуг бичи оолдар, уруглар ону долгандыр үлөй берген. Но-рабл агаарың дыгый кайт-тарында чедип келген.

— Машиналарже! — деп команда дыңдалган.

Космонавтыларын уткуп алыр черинисче ужулуп чо-рупкан бис. Кур чер ховула-рының кыры-биле элээн каш минуталарда ужулуп чоруп орувуста космос кораблиниң Чер-биле канчаар ужуражып турары бистиң мурувуста көстүп келди. Черге бадып орап аппараттын карара бер-ген корпузун оюмун салган парашютта чайгап чор. Шоо-луг эвес ыш бурунайны бер-ди — ол дээрже корабль Чер-биле дегирде чымчак болу-дун шимчедикчилериниң ажилдай бергени ол. Верто-лёттун арга кыдында хонуп-кан черинден корабльче чар-жып чоруптурса. Кур чериниң онгу беш чылда баштайгы дүңдүн өстүргөн чымчак чер-ниң кыры-биле маңамай чед-берди.

«Ильичиниң чагыгыры» совхозтун шөлүнү хонупкан корабльден Валерий Быков-ский биле Владимир Аксенов үчүп келди. Аяс хүн херелин-ге чылчырынтан карантарын

адыштары-биле дуглап, ары-гаар тынып турлар. Чаагунда кыска ыштарын көрүп кааш, ийилээн хары улуга мынча дээн:

— Бо чериниң чаражын аа. Черге ээп хонупканының сөөлүндө удатканда космо-навтылар Целиноград аэро-портунга барган, анча болган митингиниң киржикчилери ол

магалыг чериниң дугайында, тараа болгаш чаагай дүңүт дугайында чугаалап турган. Партия обкомунун бири се-кретары Н. Е. Кручина космо-ка программаны чедикши-ниниң күүсеткеш, кур черге менди чаагай хонупканы-биле холбаштыр Валерий Быков-скийге болгаш Владимир Ак-сеновка изиг байыр чедирген. Ол кур чериниң ажил-ишчиле-ри бо хүнүнде тараа кести-рин дооскаш, Назарстанын миллиардыг кириштирип 126 миллион пуд тарааны күрүн-ге дужаарын дыңнаткан. Амангалды аттыг совхозтун механизатору Наталья Геллерт митингте чүве чугаалаан. «Союз-22» корабльден анча космонавтыларын чоруткан байырлыг телеграммасы дээр-оп космос маадырларынга ө-рүп четтиргенин ийергилеви-шкан, тараа өстүрениге моон соңгаар-даа рекордтары чедип алырын хүлээнген. Оң ажил-

дап турары коллектив бо чы-лын күрүнөге тараа садары-ның чыл планын ийи катап ажыр күүсетенин ол уруг космостан келген өңүктөрүн-ге дыңнаткан.

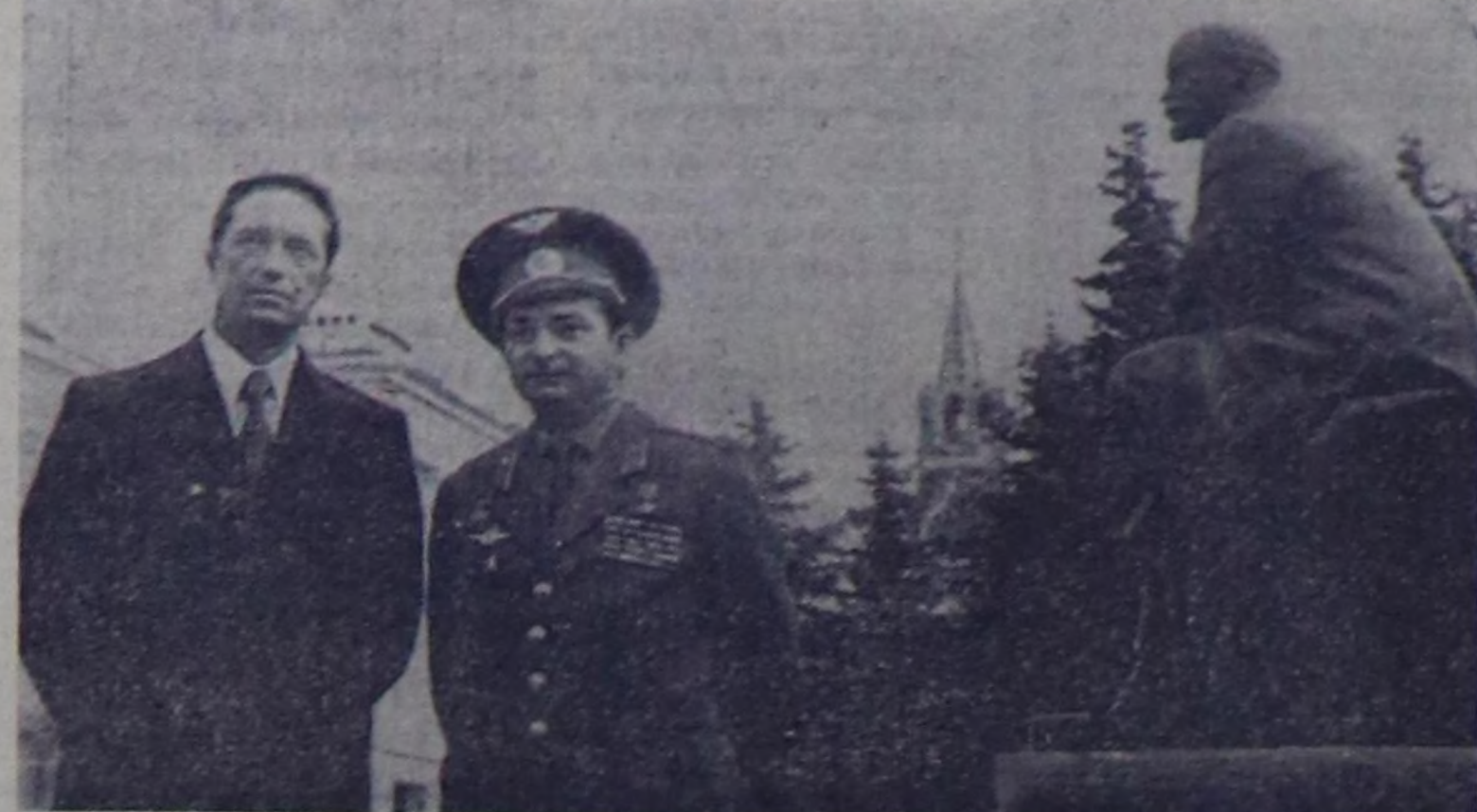
Кур чериниң ажил-ишчилери космонавтыларын чаа дүңүт таразынын дээрже биле

хүндүлөш, оларны Целино-град хоорайның хүндүлүг ха-маатылары кылдыр хүлээп алганнар. Валерий Быковский биле Владимир Аксенов «Кур черлерни шигээдип алганы дээр» деп медалдар-биле шаңнаткан.

Митинг доозулган. Космо-

тун база бир бөлүк шинчи-лелдерин кылып дооскан ко-монавтыларын олурупкан са-молду Байконур космодром-че ужуп чорупкан.

О. ЕРНИМБАЕВ, Н. ЖЕЛЕЗНОВ, СЭТА-ның тускай корреспон-денттери. Целиноград.

«Союз-22» космос кораблиниң экипа-жы ужулуп үнериниң мурунда Кремльге чорашкан. ЧУРУНТА: СССР-ниң умудучу космо-навтызы В. Ф. Быковскийниң база борт-

инженер В. В. Аксеновтуң Кремльде В. И. Ленинниң тураккалының чанында тура-ры. А. ПУШКАРЕВТУҢ ФОТОЗУ. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТӨРЭЭН ЧЕРЛЕП

(Төрөл кижилер)

Кандыг-даа кижиге оң өскө-көзүм чөр-чүрүндан каас-чараш чер чок ишкни саямдарар. А. ышарга ол чараш-кааскы ээлери кижилер чок болза, мыда амы-дырал доту болур бе ми-чам? Чок. Ынчаарга ам ында кол-ла чүве-оң чаагай амы-дыралды холу-биле гудун, чаартып турар кижилер ол-ла болгай.

Чес-Булуң суун көвүрү-лөп кешкен, оң унуң ур хан ор бис. Хурагашарың се-мис-шыраа кончук улаң ко-даа хой орувус аксында аал өдөңчө оюмун чылып чоруп олур.

Бистиң «Сүт-Хол» сов-хозтун мурунакы хойкузу Ондар Дажының хой-дур-деп, орук айы-биле кады че-раан кижине таймашыра-дыр. Мурунакы хойкуз деп бестуу дыйшап, оң ажа-кыш кончураа доон, кады-чының азымче угалтышкан. Амы ол чер чурттуг кижя болгаш, үрдө көрбөз болу-м-за-да Дажыны болгаш оң кадым Оюманы доран та-нын наан мен. Оларны ада-нелери Чес-Булуң, Ак-Асы мичаар чурттан чораш улу-ла болгай.

Силерниң ажил-ишчиле-биле таймашып коор дээр кел-диби — дээривиске. Дажы арай элчоскупаң пинчилиг чугаалай-дыр.

Мурунакы дээр хире ы-дыг-ла кончук оңагар хой-ауг чок бис ийиш. Алган хү-лөөгө күөдөшү турар бо-ла. Бо Хемчик унуң дургаар чү-лө районда эвес, бүгү респу-бликага алдар-сураглыг хой-жулар бар-ла болгай, доо өрү «Алдан-Маадырлар» маадыры-ныс Ооржак Дажы-Намчал, Ооржак Доржу оонда өскө чаа-чаа аттар иеженип кел-ген болуур ийиш.

Ийет, бүгү республикага су-раглыг хой ажилының ма-терлерин бисте билбес кижя кайда боор. Оларныкы көрү-зүңгө бодарга Дажының көрүзүгү күдүзү-ла ийиш. Ын-чалза-даа кандыг-даа кижиниң бодуңуң ажилыңга ха-маарыңгай, база бодуңуң сооруагың маж медереп би-лди, ол ажилдың чедип-ки-ниңг бодуңуңга эвеш эвеш ро-дунд оңаар дээрди бил-дирди. Ондар Дажының-даа, оң кадым Оюманың-даа ажил-ишкисе, салган сооруагыңга чүткүчүң ол амын ег-бүлө совхоз боду-ругуңуңга ажилдаң өгөдөн чымылда-ла улус эскерип кааш, 1965 чылда оларга со-вхозтун дирекциясы бир кодан хураганын хүлээди берген. Хой ажилыңга арга-дуржу-ла чок-даа болза, ажил-ишке сундулуг амык кижилер чыл тончүзүлдө дээр түңөөдиг кадарчыларга санады берген. Хой ажилыңгы хоочун-нарың арга-дуржу-лазын шигээдиң ап, оларын боттарыңгы чаа эге-лешкенир-биле байдып чораш, ам совхозтун му-рунакы маадырлары апардың ол. Чыл бүрүдө-ле башың башың башың ап, боттарыңга алган хүлээгениң амыр күүсүдүр деп чүве амыр эвеш херек. Маада улуг күш, күлө-чүткүдөн аңгыда,

харыссалганы медереп би-лди ийеттиңер. Дажы биле Оюма боттарыңгы ажилың-га ээ-харыссалганы кижилер дээрин оларныкы эш-оорү, чаңгыс чер турттугалары би-лди. Хоорай-суурларга кандыг-даа ажилдаң тын алгаш, мал эдерип көжүп чорбайн, турум чуртта-даа болу-ла турду мыйлаан. Ын-чалза-даа ол амык кижилер оларныкы чалмы күжүңүң, амергиязың кайда эң-не хе-ректин билди. Мал мал-дап деп чүве чик эвеш амык. Ону кижя болган-на кылым шыдаас. Күлө-чүткүч чок болза, оң-биле берилкен-даа херээ-чок. Чалың ийи див-ес, кыштың сооту дивес, оларын ажаап кадарар, оден-кыштаан септээр, чир чешип бестетээр. Ынчалыг хой мас-салып төрүп турар үдө ка-дарылар, сакчанчылар үй-гү-дүш билди эвеш.

Чүгө карак кызыл аны-иштин ачымыда өң түңкө-дө чедип ап болуур. А. Дажы биле Оюма Ондарлар чыл бүрүдө эки көрүзүңүң чедип ап келгенер-даа. Олар хой ажилында тапты-ла он бир чыл ажилдап турарлар. Чыл-дан чылга боттарыңгы алган хүлээгениң күөсүдүң чора-раш, бо эртен чылдыңның дүргүзүңда олар күрүнөге эвеш эвеш хойну өстүрүп, хой орулганы кырген.

Кадарчы ег-бүлө бо чылдың кызылгы мик белетенип ал-ган. Сиген кешп амыр хү-лөөгөш баа-ла амыр хү-лөөшкөн. Хой кыштар на-жаалың, каш хураган хүлээп амыр черин дериң, септен ал-ганнар.

Дуржулгалыг кадарчылар чүгө боттарыңгы даалгай ажилы-биле ойлошпойн ту-рар. Дажы-даа, Оюма-даа ийенкейлиг хой-ишчилер. Олар суму, район Советтер-ниң депутаттарыга каш удаа соңуудуп келген. Ою-ма ам Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдөөнүн депутаты. Оларны чок боттарыңгы ай-бичам кылдыр соңуң ал-гашы-даа апаа эвеш. Ажил-ишке кызымак кижилер чо-пун херөөн база-ла бодик ко-рун, ол улаң бугурады шан-жыдып шыдаар дээрин олар-ныкы чаңгыс чер чурттугалары билди. Ажил-иштин чык чок бачы үсүңдө-да хой-иштин ажилын кылыптар үнө олар кайжап-даа тын алыр.

Ажил-агы, азын-хүлээ-гениңде аңгыда Дажы биле Оюма сес уругуң ада-нези. Ажил-ишкисе-даа, амыдыр-чуртталганың-даа төлөшүг ада-иениң уругулар боттары-ның эки өөредилгези, чараш аажы-чалы-биле ада-иениң өөрүшкүңү база өкпөң турар-лар.

Дажы совхозтун Кызыл-Тайга хойку бригаданың бригадир. Ол бригадда 12 кодан хой бар. Бодуңуң кол ажилы-биле чергелештир бри-гадирин хүлээгениң күөсү-дүң, бригадалар коон, кадар-чы буртуңуң ажил-херээп, амыдыр-чуртталганың со-нуурган, шийтирлээр амыр эвеш херек. Малдың чаш тө-дү олч-меди камгалал алыры, одар-бечилерин шыг таарыштырып, кыштаг ка-

жааны септен-селиңи, хой-ну үсүңдө чүп, тарып бо-задыр дээр. Бригадириниң харылаа-ла айттары чок. Бригадир Дажы ол ажилды билдири-биле удуруту турар. Оң бригаданың эки ажил-дыг кызымак кадарчылар-ла хой. Бригадир элээн каш мурунакы хойкуларын адым адым. Одарың ара-зында моң билрим Чес-Бу-луңуң уктуг малчынары-ның ажи-тоду Сөргө-оол биле Доос Монгуштар, Куу-лар Быстан-оол дээр элээн-не хой кижилер бар болду. Нинтиң херээ дээр бодун бердиген кижилер ол дээр-анн бригадир бугурады-дыр.

Кайы ырантан турдуң кыл-дыр көстүп келир Кызыл-Тайганың деген өлөөдө ко-дан-кодан хойлар-ла хой. Ол-ла Калбак-Хараган, Чес-Бу-луң, Хол-Өзүк ичтаар чат-тылган хой маалык ээлери мыда чурттап турар.

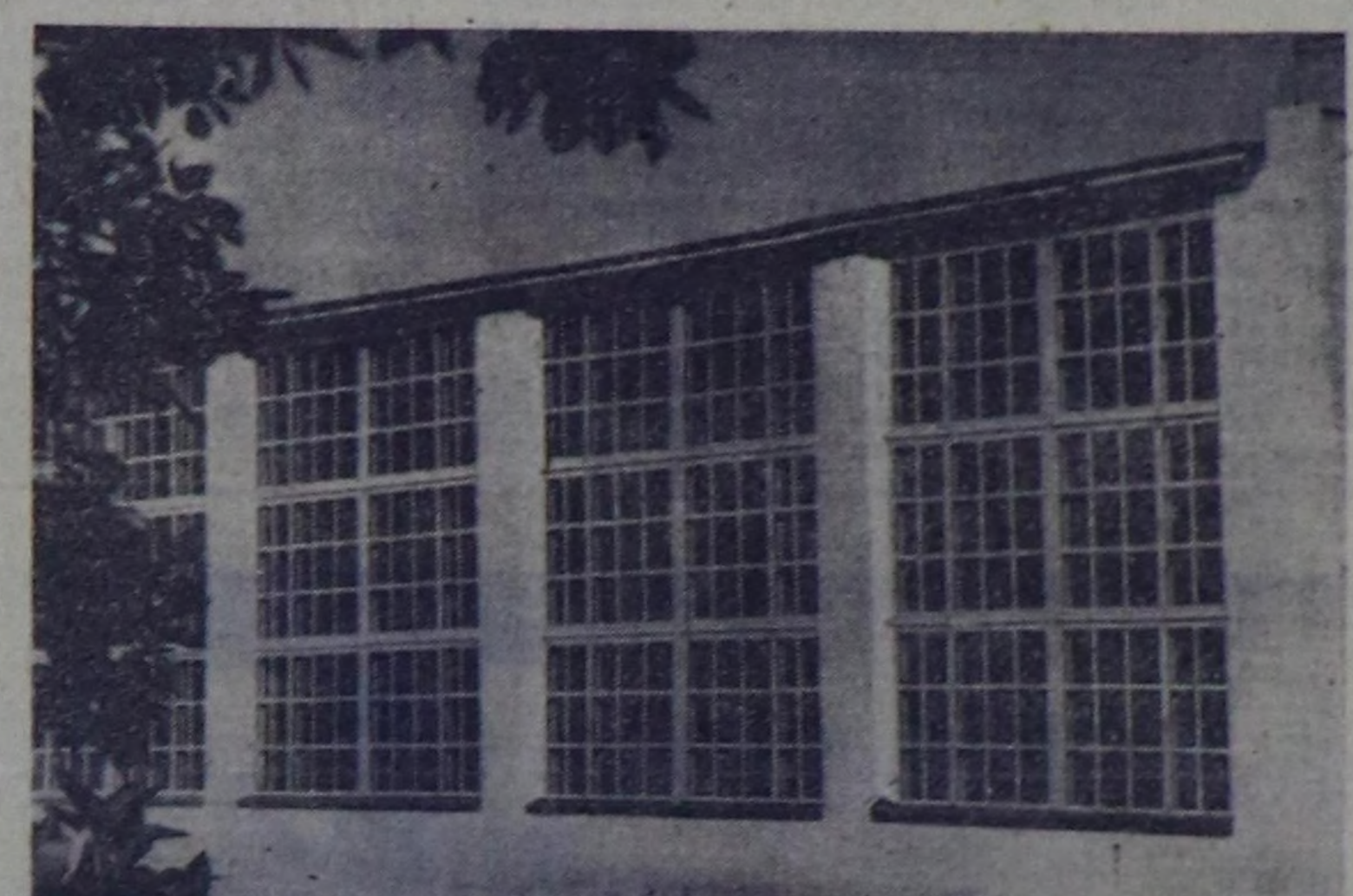
Сүт-Холдү чүгө малчы-нар чурту дээр болза, шың эвеш болбайн аап. Кандыг тускай эртемниң, бедик мер-гекчилдиг, төлөшүг кижилер мында чок дээр. Сумун-буга-нык судалып туткан, суун чагырган орден-хавыялыг Ондар Ыйжаап бар. Шап-кын Хемчиктиң чалгыттары-биле чадаганы мында ал-ган Александр Ондар — Ты-ва АССР-ниң культуразының алдардыг аныктамасы. Ном-чукчуң хой-адын киирер одуругалары чонга дидим-биле баралганы берген амык авторлар Ондар Чак-оолду, Ондар Кай-оолду, Куулар Шангы-оолду, паралагыңың болгаш ретиниң кооку ка-ра, дымны кулаа апарган көдө корреспондент Ондар Борашты ол кадыда кым билбес деп. А дуржулгалыг хоочун балкы Галина Кеж-теевна Очур-оолду танывас кижя Сүт-Холдун анык-ос-кениңде бар бе? Амык эжи-лер Оюп-оол Ондар, Тоңчат-маа Монгуш чонун хүндүт-келди быкымы-биле чаалап алкан. Чонун идеген бол-гаш бугурады оларныкы чы-мыштыг болгаш харысала-лыг иштин чыгышын чорутуур.

Тоңчатмаа Чыгыскавны а-мда амык. Ону апаа-ла Тоия эжиң дээр. Ынчалза-даа Тоия эжиңиң бо Сүт-Холдун улаң деген дерискериңде хилиң кескен уругулар та чөкө чү-ве. Мен апаа чорун турар үемде Кызыл-Тайганың бед-дик ажиң амыр дыка-ла ыракта вертолёт ужуң эр-кен чүве. Апаа Тоия эжиң ужуң чораш болду. Ыран Хүректинде бердеп божаш амык хей дузалаар дээр ышар ужуң чорашы ол бол-ган.

Кызымак күп-ажымы-биле чоңуң чоргаларың чаалап алкан кижилер Сүт-Холдө хой. Оларныкы аттарың адап, ажил-иштин кыры-даа бол бижиң болза ама-ама са-зын херек. Чогуң-на ыдыг кижилер дугайын чонга чу-гаалап, оларныкы чаагай ажил-херөөн чырдылары бистиң-журналыстериң хүндүлүг хүлээгениң ыңчан база ка-тап сактап турган мен.

Е. ТАНОВА.

ЧАА СПОРТ ЗАЛЫ

Бистиң республиканың чүгө наймалаалыга эвеш, а харың бүгү Тываның спортчу амы-дыралыңга улаң өөрүшкүлүг байырала болган. Кызылдың тудуужулары чаа, деген-чы-лык, бүгү талаа-биле таары-чалыг спорт залын туткан, күрүсө комиссияныкы дужаа-гал. Ол дээрже спорттун ажи-бүгү хевирлеринге солуу мар-галааларын, эш-хууруңуң ужуражыгаларын арттырп болуу тускай төдөлөөдүг болуу спорт залы-дыр. Оң маргалаалар эртереп шыңгырдуңуң узуң дүртү 38 метр, а дораа дүртү 18 метр.

Ам ол спорт залының шиги байдалы-биле таймашып көрө-дүлүр. Оң шигини кирип ке-

лирго чаа дозунуң чыды дум-чукка дээр. Чаа бажыңче кир-ген кижя оң кылдыңган шы-нарың дугайында баштайгы үнөсөдө оң шевээрээнниң, каастап кылганын барыдаа-лап бээр болгай. Ынчанга оң шигини кир берген, элээн-не кичтөшөйлүг шиги-лен көрүп чорду.

Спорт залының шигиниң чу-гаалаалыкы, көлөбөз, бас-кетбол ойлаар шолдерин бот-боттарыңдан малайып турар кылдыр аям-бурду чүзүп бу-дунга алдырып база ажи-лап кылган. Оңко сес-биле чу-гаалаарга мыда спортчуларга бүгү таарычалыг байдалдар-ны тургускан.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУНТА: чаа спорт залы-ның даштыкы хевир.

Кыску хадынар. Ш. СЕДЕН-ОЛДУҢ ФОТОЗУДУ.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

8.55—«Спортлото» тиражы. 9.10—«Андроповтун сөзү». «Тагил» тымыжы. Ураң-чечен фильми.

10.20—«Орбис» телестудия-ның юморлары-биле Социалист Күп-ажылдың Маадыры, Кү-рүңнениң бири подши-ниң заводунуң дирек-тору А. А. Громотуң ужуражканы.

11.30—РСФСР-ниң улустуң артзы Т. Сиваская-ның концертти. П. И. Чайковский аттыг кон-церт залында дамчы-дыла.

12.00—«Совет Эвелешиге ба-ралы бооп тур мен!».

13.00—Медээлер. 13.10—«Музыкалыг кноск». 13.40—«Дегей панорама». 14.10—14.20—Часпар.

14.20—«Бөгүн — Машина ту-душкун ажылдакчы-аыңың хүнү». Станок тудуунуң болгаш ин-струменталдыг үлетур министри А. И. Косто-воуңуң чугаа.

14.35—Машина тудуучулары-га музыкалыг програм-ма.

15.20—«Кино аян-чоруктары-ның казуу». 16.20—«СССР-ниң улустары-ның мралары болгаш танымалары».

16.50—«Директ каньык ты-мыктары». Эртен-лесте ред и агелат фильми.

17.00—«Уе». Информастыг программа. 17.30—«Көдө дугайында».

18.30—Д. Шостаковичниң 70 харлаанынга, «Бешки симфония». «Сарыкага болгаш оркестрге барги концерт».

20.00—Медээлер. 20.15—20.25—Часпар. 20.25—«Андроповтун сөзү». «Тагил» тымыжы. Ураң-чечен телефиль-мин баштайгы көрү-зү.

21.35—П. Чайковский. Ро-манс. В. Левко ир-лаар. Фильм-концерт.

22.00—«Совет Эвелеши даш-тыкы аалчыларын көргөн-биле».

22.15—Оперетта артистериниң концертти.

23.00—23.30—«Уе». Информа-стыг программа.

СЕНТЯБРЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—«Бойдус-биле тапжым тур бис».

10.20—«Хотугу мегечи». Музыкалыг.

10.30—«Азымың шолуу».

11.00—«Грета» кино ин-струменталдыг аясам-балдың концертти.

11.30—Урутарга фильм «Урут ачааң дилеп турар». Ураң-чечен фильми.

13.00—Медээлер. 13.10—«Литература бестеда-ры». Шүзүкчү А. Сур-ков чорудар.

13.55—СССР-ниң улустуң арти-зи А. Бедериповтун күөсөдө-биле Г. Се-риловтун ырлары бол-гаш романстары.

14.40—«Социалист чарыш-тын хүн дегенде».

15.25—«Эранда кинокомедия». «Ажылды кижилер». Ураң-чечен фильми.

16.50—17.00—Часпар. 17.00—«Уе». Информастыг про-грамма.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Канаска-биле ужу-ражканыңар». Теле-фильм.

18.45—«Амык ленинчилер». Дамчыдыла. Докумен-талдыг фильми.

19.15—«Элэди». 19.25—Телемдээлер. 19.40—Чаралдар. 19.45—«Совет ыр». Фильм-кон-церт.

МОСКВАДАН

КЫЗЫЛДАН

20.25—«Эранда кинокомедия». «Ажылды кижилер».

21.50—«Социалист чарыш-тын хүн дегенде».

22.35—Дегей кончурунун лауреады Ю. Востре-ловтун концертти.

23.00—23.30—«Уе». Информа-стыг программа.

Бөгүн хүндүс республикага көжү турар булуттарлыг, оң-агай эскерлишкин болас. Барым чук улаанышкыныг хат секунда 5—10 метр че-дир күштөйр. Агаарың тем-пературазы хүндүс 15—17 градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

1976 чылдың июль 26-да Анатолий Степанович Осипов-ка Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң КАН-ның тымысканы ААБ се-риалыг, 56861 дугаарыг чо-лаачы шынымазы чиккен, ову ам күш чок деп санаар.

1973 чылдың март 12-де Адыл-оол Биче-оолович Оор-жака Кызылдың КАН-ның тымысканы ЛБ сериалыг, 468134 дугаарыг чолаачы шынымазы чиккен, ову ам күш чок деп санаар.

КИНО

ривалыг) 17.00, 19.40 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 27-ДЕ

«НАВЫРАЛ»: «Кинге чүу херге» 10.00, 11.45, 13.50, 15.15, 17.00, 18.45 шактарда.

«ПОНЕР»: «Ол-баадып дүштөр». «Адыр, сени ишкисе» (9-ку чидуругези) 9.30, «Ха-маарыплас суглар» 10.50, 15.10, «Табор дээрже ула-н»

«КАА-ХЕМ»: «Эртив шы-жыттыпган хол» 15.00, «Але-женингте» (2 сериялыг) 17.00, 19.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мобит кыды-ралы» 15.00, «Ындылалга мыктыл» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1977 ЧЫЛДЫҢ СОЛУННАРЫН БОЛГАШ
ЖУРНАЛДАРЫН ЧАГЫДАРЫ УЛАМЧЫЛАП
ТУРАП

НОМЧУКЧУЛАР!

«ШЫН»

солунну чагыдып алынар.

Анаа бижидилгени харылааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде, ажилдаар черини аайы-биле парлал-ганын хей-инити тардыкчылары хүлээп ап турар.